

Verleg meta-ethische aandacht van metafysica naar praktisch redeneren

Maarten van Doorn
Radboud Universiteit
martinus.vandoorn@ru.nl

Volgens een recente, representatieve definitie uit het *Routledge Handbook of Metaethics* is meta-ethiek ‘de theoretische activiteit die erop gericht is uit te leggen hoe daadwerkelijk ethisch denken en taalgebruik – en hetgeen waar (als er al iets is) dat denken en praten specifiek over gaat – in de werkelijkheid passen’ (McPherson en Plunkett 2018: 3). Verklaar ‘hoe iets in de werkelijkheid past’ is een uitgesproken metafysische onderneming. En er zijn goede redenen, zo luidt mijn voorstel, om de meta-ethiek te heroriënteren, weg van de dominante hedendaagse metafysische benadering.

De metafysische conceptualisatie van meta-ethiek dicteert de bekende stellingnames. De tegenwoordig populairste versie van moreel realisme, het non-naturalisme, zegt dat morele eigenschappen zoals ‘goed’ en ‘fout’ van hun eigen unieke soort (*sui generis*) zijn en dat het onmogelijk is hun plaats in de werkelijkheid te begrijpen vanuit een wetenschappelijk-naturalistisch wereldbeeld (Enoch 2011; Leary 2017). Die niet-natuurlijke, *sui generis* en causaal inerte eigenschappen beschikken over primitieve, dat wil zeggen verklaringloze (zie Enoch en Weinshtock-Saadon 2023: 20) normativiteit. Daarom geeft informatie over hun distributie ons dé morele feiten die op alle rationele actoren een claim leggen. Een ethiek is daadwerkelijk redengevend in de mate dat haar claims over wat we zouden moeten doen overeenkomen met de distributie van de primitief normatieve en non-natuurlijke eigenschappen (Dasgupta 2017). Anti-realisme zegt daarentegen dat morele rechtvaardiging niet afhangt van correspondentie met non-natuurlijke eigenschappen, maar van een ander criterium, zoals of het organismen helpt samen te leven. Of het zegt dat iemands morele redenen niet afhangen van (wat volgt uit) de distributie van eigenschappen met primitieve normativiteit, maar van de waarden die men kan accepteren in reflectief equilibrium.

In dit debat wordt het steeds gebruikelijker om meta-ethische posities primair te zien als metafysische theses over wat ethische beweringen waar

maakt. Moreel realisme wordt bovenal gepresenteerd als het idee dat morele waarheid bestaat uit correspondentie aan hyperobjectieve feiten die aanspraken op ons gedrag maken omdat dit nou eenmaal dé morele waarheden zijn. Constructivisme zegt dat de waarheidscondities van morele claims afhangen van wat de juiste procedure om morele feiten te construeren zal blijken te zijn. De vraag is dan waar die procedure haar normatieve kracht vandaan zou kunnen halen, ze kan zich immers niet beroepen op rugdekking van dé normatieve feiten. Het is dus geen toeval dat, in contemporaine (seculiere) meta-ethiek, een rechtvaardiging van onze intuïties van morele objectiviteit zónder te leunen op metafysisch verdachte morele feiten als 'heilige graal' wordt gezien (Street 2016: 165).

Een weinig vruchtbaar debat

Deze queeste naar de heilige graal heeft, meen ik, tot een tunnelvisie geleid. Flinke porties van het hedendaagse meta-ethische debat worden in beslag genomen door metafysische verkenningen die weinig bijdragen aan ons filosofische begrip van ethiek. Dat zien we bijvoorbeeld aan de toenemende aandacht voor het eventuele potentieel van metafysische gereedschappen als *grounding* (bijvoorbeeld Wygoda Cohen 2021) en *truthmaker theory* (bijvoorbeeld Asay 2012) om het metafysische raamwerk van non-naturalisme, maar dan herschreven in de termen van de betreffende notie, minder bezwaarlijk te maken. Een analoge focus vinden we bij het constructivisme, waar door te sleutelen aan de notie van 'morele objectiviteit' getracht wordt aan te tonen dat moreel anti-realisme aan meer desiderata daarvan kan voldoen dan op het eerste gezicht lijkt (bijvoorbeeld Bagnoli 2019; Hopster 2017). Een tweede teken aan de wand is hoe het dusdanig ingerichte meta-ethische landschap tussenposities in een artificieel aanvoelende spagaat dwingt. Zo is er het quasi-realisme van Blackburn (1993) en Gibbard (1990) dat met gereedschap als expressivisme en waarheidsminimalisme een steeds ingewikkeldere koorddans tussen wetenschappelijk naturalisme en realisme-achtige morele objectiviteit opvoert. In het huidige paradigma lijkt een keuze tussen een naturalistisch aanvaardbaar begrip van de aard en oorsprong van normativiteit enerzijds, en een theorie die de *mind-independence* daarvan 'redt' anderzijds, echter lastig te vermijden (Street 2011). Een vergelijkbaar kunstmatig instrumentarium vinden we dan ook bij een andere tussenpositie, het 'non-realisme' van Derek Parfit (2011). Parfit poogde ook binnen het wetenschappelijke wereldbeeld ruimte te maken voor *mind-independent* morele waarheden. Het leidde hem ertoe te postuleren dat ethische feiten op een 'non-ontologische' manier bestaan.

Op dit punt is het goed om ons af te vragen: wat is de functie van de focus op de vraag hoe moraliteit metafysisch gezien ‘in de werkelijkheid past’? Een voorname reden voor deze benadering is, denk ik, dat metafysica kan dienen als conversatiestopper. Als je een overtuigend argument hebt dat *de werkelijkheid zus en zo in elkaar zit*, dat dit nou eenmaal dé morele feiten zijn (of die nou voortkomen uit een non-naturalistische ontdekking, een constructivistische procedure of iets daar tussenin), dan is de discussie afgerond. Ethische concepten leggen claims op ons, ze doen een beroep op ons om ons op een bepaalde manier te gedragen. Het is in die zin begrijpelijk dat de hedendaagse meta-ethiek op zoek is naar de ultieme fundering, naar de *bron* van die normativiteit (Korsgaard 1996; Heathwood 2012). Maar als gevolg van die oriëntatie gaat veel argumentatiekracht verloren aan het wegmasseren van relativistische implicaties die velen menen te zien in een constructivistisch alternatief dat opbouwt vanuit een meer ‘interne’ bron (Chang 2013: 167) of van het ongemak dat velen ervaren bij de metafysische extravagantie van non-naturalisme. Dat zijn geen oninteressante ondernemingen, maar toch is het moeilijk ontsnappen aan de indruk dat ze weinig bijdragen aan ons filosofische inzicht in de ethiek en aan ons morele zelfbegrip. Kunnen we ontsnappen aan de steriele inkapseling tussen steeds complexere versies van non-cognitivism, de soms onnavolgbare herconceptualisaties van ‘objectiviteit’ van anti-realisme en de metafysische acrobatiek van realisme?

Een heroriëntatie naar praktisch redeneren

Ethiek is de studie van wat we zouden moeten doen en meta-ethiek, grof gezegd, van hoe we dat ‘zouden moeten doen’ het beste kunnen begrijpen. Meestal als ons verteld wordt dat we *zusun zo* ‘zouden moeten doen’, bedoelt men dat er een *goed argument bestaat* voor het doen van *zusun zo*. Een nuttige meta-ethische taak zou dus zijn om de verschillende vormen van gegeven en geaccepteerde praktische redenen te analyseren (zie Bransen 2002). Wat bepaalt nu welke overwegingen – dat iemand voor de lol een tik verkopen lucht verplaatst beschouwen we als normatief irrelevant, maar dat die actie sadistisch is en pijn veroorzaakt bepaald niet – ter ondersteuning kunnen worden gegeven van zo’n normatieve claim? Wat is het achterliggende referentiekader van die argumenten en hoe werken onze normen van morele bewijsvoering?

Is dat niet waar we de ‘bron’ van normativiteit kunnen vinden?

Het idee is dat we wellicht meer kunnen leren over de extensie van morele termen als 'goed' door te kijken naar ons gebruik, intenties en praktijken rondom zo'n woord, en wat we precies in gedachten hebben als we het gebruiken, inclusief de argumenten en meta-argumenten die gebruikt kunnen worden om te claimen dat iets goed is en dat we het zouden moeten doen (zie Balaguer 2020). In plaats van te zoeken naar de metafysische bron daarvan, zodat we deze vraag voor altijd kunnen beantwoorden door de distributie van primitief normatieve eigenschappen of de gouden constructivistische formule te achterhalen, kunnen we wellicht beter de verschillende vormen van praktische argumentatie onderzoeken die kunnen worden ingezet in dienst van een claim dat je iets (niet) zou moeten doen. Dan zouden we een verklaring kunnen geven van de aanspraak die ethische concepten op ons doen in termen van de overwegingen die voorkomen in *patronen in valide praktische argumentatie*, in plaats van te wijzen naar de metafysische bron (zie Väyrynen 2013; Dasgupta, MS). Dat lijkt me een vruchtbare onderzoeksagenda die, meer dan de huidige metafysische focus, ons filosofische begrip van onze morele keuzes, de oorsprong van normativiteit en haar rol in ons leven kan verhelderen.

Dat blijkt bijvoorbeeld al bij de eerste tegenwerping die de metafysische meta-ethicus zal inbrengen: Maar wat is dan de bron van de normativiteit van *die* argumenten? Als we alleen maar een regressie van argumenten hebben, dan is er inderdaad 'op het meest fundamentele niveau niet iets dat de ene normatieve claim correct maakt en de andere niet' (Hussain 2012: 193). Dat kan best waar zijn, maar het is precies de mindset waarin zo'n conversatiestopper nodig is die meta-ethici van zich af moeten schudden. Mensen vinden bepaalde argumenten voor de conclusie dat zij iets (niet) moeten doen overtuigend, en andere niet, en die intuïties gaan uiteindelijk ongetwijfeld terug naar een evolutionaire verklaring. Lucht verplaatsen en onnodig pijn doen zijn vanuit een *view from nowhere* (Nagel 1986) geen eigenschappen waar een opvallend onderscheid tussen is, maar mensen 'zien' het verschil wel. Hoe moeten we ons tot die contingentie verhouden? Als er uiteindelijk geen metafysische zekerheid is dat onze ethiek dé juiste is, en als zoiets niet bestaat, wat zegt dat dan over de morele rechtvaardigingen die wij geven? Door zich op dergelijke vragen te richten, kan de meta-ethiek een productievere bijdrage leveren aan ons filosofische inzicht in ethiek dan dat ze nu doet.

Literatuur

- Asay, J. (2012) A Truthmaking Account of Realism and Anti-Realism, *Pacific Philosophical Quarterly* 93, pp. 373-94. doi:10.1111/j.1468-0114.2012.01431.x.
- Bagnoli, C. (2019) Ethical objectivity: The test of time. *Ratio* 32(4), pp. 325-338. doi:10.1111/rati.12226.
- Balaguer, M. (2020) Moral Folkism and the Deflation of (Lots of) Normative and Metaethics, in: J.L. Falguera en C. Martínez-Vidal (red.) *Abstract Objects: For and Against*. New York: Springer International Publishing, pp. 297-318. doi:10.1007/978-3-030-38242-1
- Blackburn, S. (1993) *Essays in Quasi-Realism*. Oxford: Oxford University Press.
- Bransen, J. (2002) Normativity as the Key to Objectivity: An Exploration of Robert Brandom's Articulating Reasons, *Inquiry* 45(3), pp. 373-391. doi: 10.1080/002017402760258204
- Chang, R. (2013) Grounding practical normativity: Going hybrid, *Philosophical Studies* 164(1), pp. 163-187. doi:10.1007/s11098-013-0092-z
- Dasgupta, S. (2017) Normative Non-Naturalism and the Problem of Authority, *Proceedings of the Aristotelian Society* 117(3), pp. 297-319. doi:10.1093/arisoc/a0x016.
- Dasgupta, S. (2020) *Undoing the Truth Fetish: The Normative Path to Pragmatism*. Manuscript beschikbaar via <https://shamik.net/papers/dasgupta%20undoing%20the%20truth%20fetish.pdf>.
- Enoch, D. (2011) *Taking Morality Seriously*. Oxford: Oxford University Press.
- Enoch, D. en Weinshtock-Saadon, I. (2023) Oh, All the Wrongs I Could Have Performed! Or: Why Care about Morality, Robustly Realistically Understood. Verschijnend in *Oxford Handbook on Moral Realism*. Oxford: Oxford University Press.
- Gibbard, A. (1990) *Wise Choices, Apt Feelings: A Theory of Normative Judgment*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Heathwood, C. (2012) Could Morality Have a Source?, *Journal of Ethics and Social Philosophy* 6(2), pp. 1-19. doi: <https://doi.org/10.26556/jesp.v6i2.62>
- Hopster, J. (2017) Two Accounts of Moral Objectivity: From Attitude-Independence to Standpoint-Invariance, *Ethical Theory and Moral Practice* 20(4), pp. 763-80. doi:10.1007/s10677-017-9796-z.
- Hussain, N.J. (2012) A Problem for Ambitious Metanormative Constructivism, in: J. Lenman en Y. Shemmer (red.), *Constructivism in Practical Philosophy*. Oxford: Oxford University Press, pp. 180-194.
- Korsgaard, C. (1996) *The Sources of Normativity*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Leary, S. (2017) Non-naturalism and Normative Necessities, in R. Shafer-Landau (red.) *Oxford studies in metaethics* 12. Oxford: Oxford Academic, pp. 76-105. Doi: 10.1093/os0/9780198805076.003.0004
- McPherson, T. en Plunkett, D. (2018) The nature and explanatory ambitions of metaethics, in: T. McPherson en D. Plunkett (eds.), *The Routledge Handbook of Metaethics*. New York: Routledge, pp. 1-29.
- Nagel, T. (1986) *The view from nowhere*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Parfit, D. (2011) *On What Matters, Volumes 1 & 2*. Oxford: Oxford University Press.
- Street, S. (2011) Mind-Independence without the Mystery Why Quasi-Realists Can't Have it Both Ways, in: R. Shafer-Landau (red.), *Oxford Studies in Metaethics* 6. Oxford: Oxford University Press, pp. 1-32. doi:10.1093/acprof:oso/9780199606375.001.0001.
- Street, S. (2016) Constructivism in Ethics and the Problem of Attachment and Loss, *Aristotelian Society Supplementary* 90(1), pp. 161-89.
- Väyrynen, P. (2013) Grounding and Normative Explanation, *Aristotelian Society Supplementary* 87(1), pp. 155-178. doi:10.1111/j.1467-8349.2013.00224.x
- Wygodá Cohen, S. (2021) Mind Independence versus Mind Nongroundedness: Two Kinds of Objectivism, *Ethics* 132(1), pp. 180-203. doi:10.1086/715278.

Over de auteur

Dr. Maarten van Doorn is verbonden aan de Radboud Universiteit. In mei 2023 verschijnt zijn boek *Waarom we beter denken dan we denken* (Noordboek uitgeverij).